

Sebestředné KUKAČKY

Že klade kukačka vajíčka do cizích hnízd a nechává výchovu mláďat na jiné, dobře víme. Podvádějí takhle jiné ptáky všechny kukačky? A jak to vlastně probíhá? Ponořte se s námi do kukaččího světa, který je úplně naruby. TEXT ŠÁRKA DRBOHLAVOVÁ

JSOU KUKAČKY NEVĚRNICE? JAKO PROMISKUITNÍ PTÁCI NEVYTVÁŘEJÍ PEVNÉ SVAZKY. TAKŽE SI VLASTNĚ NEVĚRNÉ BÝT ANI NEMŮŽOU.

NAPROGRAMOVANÉ KUKAČČÍ MLÁDĚ Vylíhne se po 11 až 12 dnech, dřív než jiná ptáčata, a už jako holátko vystrká zády z hnízda všechna vajíčka nebo další mláďata.

Kdo by nepoznal podle hlasu kukačku obecnou... Zdánilivě je to běžný druh, ale ornitologové varují, že její populace v posledních letech výrazně klesají. Právě v dubnu k nám nakrátko přilétá z rovníkové a jižní Afriky. Její život je obestřen zajímavostmi i záhadami. Dlouze by o tom mohl vyprávět jeden z našich odborníků na kukačky profesor Tomáš Grim z Univerzity Palackého v Olomouci. Hned na úvod nám vysvětlil, že kukačka obecná je tropický pták, který u nás tráví sotva dva měsíce v roce! Jen k nám zaletí, naklade vejce, využije péči jiných druhů ptáků a vrací se domů, do tropů Afriky. Na otázku, jestli si staví hnízdo, nám potvrzuje, že ne, že je to parazit na plný úvazek. Dodává ale, že na světě je sto padesát druhů kukaček a z nich dvě třetiny jsou „normální“ slušní ptáci, kteří si hnízdo staví.

BOHÉM BEZ ZODPOVĚDNOSTI

Kukačka se neváže na mláďata ani na partnera. Jen na jaře má krátké známosti s několika nápadníky. Času nemá nazbyt. Špehuje hnízda jiných ptáků, aby do nich snesla vajíčka. Vystihnout dobu, kdy jejich majitelky kladou a nehlídají hnízdo, zabere čas. Na kukaččinu obratnost, zdokonalenou evolucí, nejčastěji doplácí hnízda červenky obecné, reha zahradního, konipasa bílého, řuhýka obecného, ale i mnoha dalších. Podíl parazitovaných hnízd je ale v rámci celé ptačí populace docela zanedbatelný.

Začíná to jak jinak než námluvami... K samičce se slétají samci, kteří o překot kukají a „chechtají se“. Pokud byste je chtěli odchytit a kroužkovat, je to ten pravý moment. „Spatřit vlastní páření je skoro nemožné – ono už vůbec uvidět kukačku není jen tak, natož v tak intimní a rychlé situaci –, ptačí akt trvá sotva vteřinu!“ vysvětluje Tomáš Grim. ●

POZNÁTE, JESTLI KUKÁ ON, NEBO ONA? SAMIČKA NEKUKÁ. UYDÁVÁ ZVLÁŠTNÍ BUBLAVÝ ZVUK, ALE TEN NEUSLYŠÍTE ČASTO.

1/ NA VÝZVĚDÁCH Kukačka vystihne, kdy vejce do hnízda naklást. Snůšku zvládne během minuty, někdy i deseti sekund. Ostatní ptáci kladou vejce desítky minut. **2/ KUKAČČÍ VEJCE** „Je malé, aby ho ptáci nerozeznali. Když ho hostitelé odhalí, tak právě podle velikosti nebo zbarvení a skvrn. Někdy bývá tak podobné těm hostitelovým, že hostiteli nezbývá než hnízdo opustit. Stále lépe, než kdyby omylem vyhodil své vejce a staral se o vetřelce.“ říká Tomáš Grim.

„Poté, co kukačka naklade vajíčko, typicky bublá a odlétá od hnízda hostitele. Angličtí kolegové nově zjistili, že bubláním odvádí pozornost hostitelů od svého vejce. Během sezony pak může naklást i přes dvacet vajec, typicky je to ale spíš jen kolem tuctu.“ Ptáci se kladení kukaččích vajec brání tím, že na poměrně velkou kukačku útočí, často ale hnízdo neubrání, spíš se jim daří zlikvidovat vejce. Tomáš Grim jejich počínání popisuje tak, že někteří hostitelé vejce uchopí do zobáku a vynesou jej z hnízda. Jiní, zpravidla ti, co mají příliš malé zobáky, aby velké kukaččí vejce dokázali uchopit, jej proklovou. Vzácně můžou parazitovanou snůšku „zazdíť“. Znamená to, že ji překryjí hnízdním materiálem a do nového důlku nakladou novou snůšku. Kukaččí samice přitom dobře ví, že může do hnízda snést jen jedno vejce. Kdyby snesla druhé, bude to ztracené úsilí. Mláďe kukačky z prvního vejce by se vyklubalo a vytlačilo by svého mladšího sourozence ještě v době, než by se vylíhl. Pokud je

FOTO SHUTTERSTOCK.COM, OLDŘICH MIKULICA

v jednom hnízdě víc kukaččích vajec, což je naprostá rarita, jsou to vždy vejce různých samic. A co se děje, když se povede kukačce ptáky v hnízdě podvést? Jsou ztraceni a o kukaččí mládě se starají jako o vlastní. I když ale náhradní rodič malou kukačku pilně krmí, vylétnutí z hnízda hostitele se přesto dožije jen kolem poloviny mláďat. Ostatní sežerou predátoři, vypadnou z hnízda, které neunesou jejich nadměrnou velikost, nebo podlehnou špatnému počasí. Zdárný průběh popisuje Tomáš Grim takto: „V hnízdě pečují ptáci o kukačku kolem tří týdnů a mimo hnízdo ještě další dva. Je to obrovská lopota a výsledek je pro hostitele nejen ztráta vlastního potomstva, ale i vyčerpání, které se může projevit v neúspěšném dalším hnízdění.“

JEDNA VELKÁ ZÁHADA

A jaké jsou nejnovější poznatky o kukačkách a dají se vůbec tyhle neřízené střely sledovat? Každý rok vychází celá řada studií. Když nahlédneme do historie, jsou to tisíce článků. Nejnovější práce třeba pomocí moderních technologií poprvé doložily tahové cesty kukačky. A výsledek je podle Tomáše Grima velmi překvapivý: „Tradiční kroužkování tady úplně selhalo – z asi dvaceti tisíc okroužkovaných kukaček byla v Africe nalezena jen dvě mláďata. Z takových pozorování se navíc nic nedozvíme – jestli třeba kukačka táhne ve dne, nebo v noci a jaký je průběh tahové cesty. Moderní satelitní telemetrie až nedávno ukázala věc, která mě naprosto fascinuje: místo aby kukačka letěla od nás přímo do rovníkové Afriky, tráví většinu roku na cestě, která se skládá z řady krátkých přeletů a dlouhých mnohatýdenních přestávek mezi nimi. Navíc rodiče odlétají asi měsíc před mláďaty a neuvěřitelně brzy v sezoně, už začátkem července. V době, kdy kukaččí mládě vylétává z hnízda nebožehého hostitele, jsou

3/ V LETU Proč podniká kukačka na cestě do Afriky různé zastávky a neletí přímo, se možná jednou dozvíme. Zatím je to pro ornitology velkou záhadou. **4/ OBĚTAVEC KRMÍ BUDULÍNKA** Rákosník futruje mladou kukačku. Do jeho hnízda klade kukačka vejce nejčastěji, u nás to znamená max. do 5 hnízd ze 100.

Kukačku vykrmí i strážlík!

PROF. TOMÁŠ GRIM, katedra zoologie a ornitologická laboratoř, Univerzita Palackého v Olomouci

Kteří ptáci zvládají vykrmit kukaččí mládě?

Kukačka parazituje desítky druhů ptáků, většinou těch malých hmyzožravých, které si staví otevřená hnízda. Zvládají i malé druhy, třeba nejmenší evropský pták strážlík obecný je schopný hostitel. Naopak většina druhů, které hnízdí v dutinách, je pro kukačku jako pěstouni nepřístupná. Kukačku nevykrmí ale ani kos černý, který si staví otevřená hnízda; proč, to nevíme. **Stává se, že mládě nekrmí, protože poznají, že není jejich?** Je to skoro neuvěřitelné, ale hostitelé, kteří rozeznají často i velmi podobná vejce kukačky, nepoznají mládě, které je naprosto odlišné od jejich!

Nicméně jsme doložili, že na jihomoravských rybnících někteří rákosníci obecní, což jsou asi nejlépe prozkoumaní hostitelé kukačky, kukaččí mládě opustí už po dvanácti dnech, kdy by měla vylétávat z hnízda jejich vlastní mláďata. Ale kukačku přesto nepoznají – jen využívají svoje vnitřní hodiny.

Krmí někteří ptáci svá mláďata včetně toho kukaččího?

To se děje zcela raritně. Jediný druh, u něhož kukačka sdílí celkem pravidelně hnízdo s mláďaty hostitele, je rehek zahradní. Studujeme tento jedinečný vztah už řadu let ve Finsku a o našich zjištěních píšeme i v knize The Cuckoo – The Uninvited Guest.

1

1/ MALÝ NENASYTA Pro nás je kukaččí mládě menší tvoreček, ale realita je taková, že může vážit i jako celá rodina hostitele dohromady. V dospělosti je kukačka velká asi jako hrdlička. **2/ NECHUTNÝ JÍDELNÍČEK** Kukačky jsou všežravé, nepohrdnou skoro žádnou potravou. Ani jedovatými chlupatými housenkami, kterým se ostatní druhy ptáků vyhýbají obloukem. Létají za nimi třeba do ovocných sadů kilometry daleko od svých hnízdních teritorií.

2

jeho rodiče stovky kilometrů daleko! Celou cestu, tisíce kilometrů, letí malá kukačka sama, navíc po nocích! Dokonalý příklad genetického vrozeného naprogramování.“

VÝJIMEČNÉ SNÍMKY

Tomáš Grim je spoluautorem knihy *The Cuckoo – The Uninvited Guest*, která vyšla v angličtině a nedávno v Anglii vyhrála 2. místo prestižní ceny Ptačí kniha roku 2017. Kniha o kukačce zatím vyšlo přibližně čtyřicet, ale tahle jako první detailně dokumentuje celý životní cyklus kukačky obrazově. „Řada fotografií je bez nadsázky bezprecedentní – podobné situace, jaké se podařilo trpělivému fotografovi Oldřichu Mikulicovi zachytit, nikdo předtím nevyfotil,“ vyzdvihuje Tomáš Grim. „Skoro zázrakem se mu třeba povedlo zachytit páření kukaček.“ Český překlad sice není v plánu, ale možná vznikne jiná kniha právě pro české čtenáře. 🐦